

*Localització d'un altre jaciment del paleolític inferior al
Pla de Sant Gregori: El Pla d'en Serra*

Per Albert Aulines i Joan Abad

Introducció

Des que l'any 1999 vam localitzar a Domeny un jaciment del paleolític inferior, no hem deixat d'estar alerta a la possible troballa de nous materials arqueològics en aquesta zona (Pla de Sant Gregori), damunt de la qual s'han dut a terme, aquests darrers anys, importants moviments de terres per a la construcció de naus industrials o zones residencials. A Domeny es va donar la combinació de la presència de materials arqueològics atribuïbles al mode tècnic 2 en un context geològic i estratigràfic recurrent al Pla de Sant Gregori (una extensa colada de basalt, de més de 12 quilòmetres i datada en 317.000 BP, que s'estén des del volcà Puig d'Adri fins a Fontajau). Això ens va permetre plantejar la hipòtesi que en

algun altre punt damunt d'aquesta colada podien aparèixer evidències contemporànies a les de Domeny. Aquesta hipòtesi de treball es va confirmar tres anys després amb la descoberta del jaciment del Pla de la Jueria.

És en aquest context que cal situar la localització, aquest 2008, del nou jaciment que presentem en aquest article i que hem batejat amb el seu topònim original: El Pla d'en Serra (Sant Gregori). En conjunt, es tracta de 22 instruments lítics, els atribuïts tècnics del qual són idèntics als de Domeny i del Pla de la Jueria, la qual cosa constata que a finals del paleolític inferior el Pla de Sant Gregori va estar ocupat intensament pels homínids d'aleshores, els *Homo Heidelbergensis*.

Figura 1. El Pla d'en Serra és el topònim de l'àrea de terreny situada a l'est del poble de Sant Gregori.

L'any 2007 van començar les obres de construcció d'una nova àrea residencial al Pla d'en Serra.

Les prospeccions que hi hem dut a terme han permès recuperar una indústria lítica contemporània a dos jaciments pròxims (Domeny i Pla de la Jueria), la qual cosa constata que a finals del paleolític inferior el Pla de Sant Gregori va estar ocupat intensament pels homínids d'aleshores, els *Homo Heidelbergensis*.

Figura 2. Situació geogràfica del Pla d'en Serra: a la part oriental del poble de Sant Gregori, just a l'entrada de la carretera que porta fins a la ciutat de Girona.

SITUACIÓ GEOGRÀFICA I LOCALITZACIÓ DELS MATERIALS ARQUEOLÒGICS

El Pla d'en Serra és el topònim de l'àrea de terreny situada a mà dreta de l'entrada de Sant Gregori des de la carretera de Girona. Les diferents sortides de camp (27 de gener, 2 de març, 20 de març i 30 d'abril de 2008) que vam realitzar en aquest Pla, una vegada van començar les obres de construcció de la zona residencial, ens van permetre localitzar 22 eines de pedra, els quals es presenten distribuïts en diferents àrees de concentració (figura 3):

Àrea 1: És la més pròxima a la carretera i és una part de terreny pròxima a una línia d'alta tensió. Les seves coordenades són: $41^{\circ} 59.461'$ i $E002^{\circ} 45.899'$. Els objectes lítics recuperats en aquesta àrea són quatre: Pla d'en Serra 1 - Pla d'en Serra 4.

Àrea 2: És la rodona principal que actua com a eix vertebrador de la zona residencial. Les seves coordenades són: $41^{\circ} 59.461'$ i $E002^{\circ} 45.899'$. A l'interior d'aquesta rodona es van localitzar nou instruments: Pla d'en Serra 5 - Pla d'en Serra 13.

Àrea 3: La resta del material arqueològic es va trobar en punts aïllats del Pla d'en Serra. No obstant això, la major part es va localitzar a la part més occidental del Pla (en relació al poble de Sant Gregori) just a tocar de les primeres cases i del carrer de darrera la guarderia. En total, es van trobar 9 eines de pedra: Pla d'en Serra 14 - Pla d'en Serra 22.

Figura 3. Àrees de concentració dels materials lítics localitzats l'any 2008 al Pla d'en Serra

Àrea 1: Indústria lítica, objectes números Pla d'en Serra 1 - Pla d'en Serra 4. Coordenades són: 41° 59. 461' i E002° 45. 899'.

Àrea 2: Indústria lítica, objectes números: Pla d'en Serra 5 - Pla d'en Serra 13. Coordenades: 41° 59. 461' i E002° 45. 899'.

Àrea 3: Indústria lítica, objectes números: Pla d'en Serra 14 - Pla d'en Serra 22.

LA INDÚSTRIA LÍTICA D'EL PLA D'EN SERRA

Els 22 objectes lítics que formen el conjunt arqueològic d'El Pla d'en Serra són els que enumerem a continuació:

Pla d'en Serra 1: És un ascle de gran format de pòfir (BPE). Mesures: 67x85x23 cm. Presenta tres extraccions a la cara dorsal que indiquen un mètode de talla de preparació del nucli per extreure'n les ascles. Tota la peça és no cortical. (figura 4).

Pla d'en Serra 2: És un petit fragment de talla de quars (BPE). Mesures: 18x17x8 cm. És un dels objectes indicadors que el procés de talla s'ha elaborat a poca distància.

Pla d'en Serra 3: És una ascle de mitjà format de quars (BPC). Mesures: 56x53x22 cm. El taló és cortical. Presenta una osca a la part dreta. (figura 7).

Pla d'en Serra 4: Mesures: És una punta de quars (BPC). Mesures 37x26x12 cm. Morfotipus: punta. La cara dorsal és completament no cortical i presenta tres extraccions. Taló cortical. (figura 9).

Pla d'en Serra 5: És una nucli bifacial centrípet de quarsita (BN1GE). Mesures: 76x100x54. És un nucli de preparació d'ascles. Mètode: multipolar centrípet. L'altra cara facial està formada només per un extracció prèvia a l'explotació de la cara tallada. (figura 11).

Pla d'en Serra 6: És un chopper de pòfir (BN1GC). Mesures: 84x85x48 cm. Presenta un fil convex a la part distal. Més de tres quartes parts de la peça són corticals. (figura 5).

Pla d'en Serra 7: És un còdol de quars totalment no cortical (FBN1GE) degut a les extraccions a què ha

estat sotmès fins a quedar exhaurit. No és possible determinar el mètode de talla. Mesures: 77x50x32.

Pla d'en Serra 8: És un fragment de còdol totalment no cortical (FBN1G). Mesures: 41x49x20 cm.

Pla d'en Serra 9: És un fragment de talla de quarsita (BPE) producte de l'elaboració d'una BN1G. Mesures 59x29x18 cm.

Pla d'en Serra 10: És un ascle de quars (BPE). Mesures 52x48x22 cm. La cara dorsal és totalment cortical. El taló no és cortical. Presenta concreció a la cara dorsal.

Pla d'en Serra 11: És un ascle de quars (BPE). Mesures: 38x35x20. Cara dorsal i taló cortical.

Pla d'en Serra 12: És un ascle de quars (BPE). Mesures: 36x38x16cm. Cara dorsal no cortical. Taló cortical.

Pla d'en Serra 13: És un fragment de talla de quars (BPE). Mesures: 30x25x14 cm. Totalment no cortical

Pla d'en Serra 14: És un ascle de quars (BPE). Mesures 48x23x18. cm. La cara dorsal és majoritàriament cortical. És un ascle de primera generació de l'explotació del nucli. (figura 8).

Pla d'en Serra 15: És un fragment de talla de quars (BPE). Mesures: 24x18x7 cm. És totalment cortical excepte una part cortical a la zona distal.

Pla d'en Serra 16: És un còdol de quars sobre el qual se n'han extret dues extraccions (FBN1G) Mesures: 52x37x28cm.

Pla d'en Serra 17: És un ascle de pòfir totalment no cortical (BPE). Mesures: 57x36x12 cm.

Pla d'en Serra 18: És un ascle de quars totalment no cortical (BPE). Mesures: 38x37x18 cm.

Pla d'en Serra 19: És un ascle de quars (BPE). Mesures: 38x36x14 cm. La cara dorsal és la meitat cortical i no cortical. El taló és cortical. És una peça de primera generació del procés tècnic. (figura 6).

Pla d'en Serra 20: És un ascle de quars totalment no cortical (BPC). Mesures: 46x39x24 cm. A tot volt de la peça ha esta retocada en forma còncava (denticulada).

Pla d'en Serra 21: És un ascle de quars (BPE). Mesures: 48x45x23 cm. La cara dorsal és cortical i el taló no cortical.

Pla d'en Serra 22: És una resta de talla de quars (BPE). Mesures: 26x17x10 cm. Totalment no cortical. (figura 9)

Figura 4. Ascle de pòfir (BPE). Pla d'en Serra 1. La cara dorsal és completament no cortical i presenta tres extraccions netes que indiquen un sistema de talla de preparació del nucli abans d'extreure'n definitivament les ascles.

Figura 5. Chopper de pòfir (BN1GC). Pla d'en Serra 6.

Després de descriure cadascun dels instruments localitzats al Pla de la Jueria, passem, a continuació, a destacar-ne els trets més significatius del conjunt:

- Hi són representades totes les categories estructurals que formen part de la cadena operativa: instruments de gran i de petit format i productes d'explotació i de configuració: 5 BN1G i 17 BPs.
- La matèria primera més utilitzada és el quarz: 17 objectes són elaborats amb aquesta roca. Les altres matèries són: 3 de pórfir i 2 de quarsita. Totes s'obtenien de l'entorn immediat (rius Ter i Llièmena).
- Els objectes de gran format només són 2, però, molt significatius. Un és un nucli de quarsita (BN1GE) que ens informa del mètode de talla amb preparació del nucli emprat per l'obtenció d'ascles (figura 11). L'altre és un objecte de configuració (BN1GC): un chopper de pórfir (figura 5).
- La major part (15 instruments) de la indústria del Pla de la Jueria ha estat destinada a l'obtenció d'ascles (BPE): són de quarz i ens informen sobre les primeres fases d'explotació del nucli (l'elevat grau de corticalitat de la cara dorsal de molts ascles n'és un clar indicador).
- Només hi ha dues ascles, de quarz, destinades a la configuració (BPC): una presenta osca a la part dreta (figura 7) i l'altre és una punta (figura 9).
- Tres objectes han estat emprats com a nuclis a partir de fragments i dels quals ha estat impossible determinar el mètode de talla (FBN1G).

Figura 6. Ascle de quarz (BPE).
Pla d'en Serra 19.

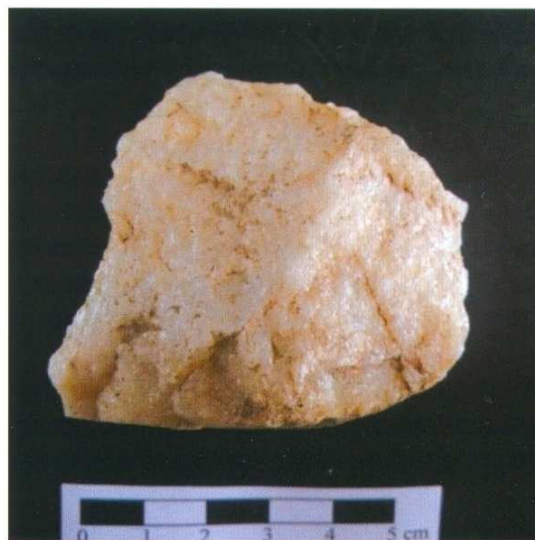

Figura 7. Ascle de quarz (BPC).
Pla d'en Serra 3.

Figura 9. Punta de quarz (BPC) (Pla d'en Serra 4) i resta de talla de quarz (BPE) (Pla d'en Serra 22).

Figura 8. Ascle de quarz (BPE).
Pla d'en Serra 14.

EL PLA D'EN SERRA EN EL CONTEXT DEL PALEOLÍTIC INFERIOR DEL PLA DE SANT GREGORI

Els instruments lítics localitzats aquest 2008 al Pla d'en Serra són, tècnicament, equiparables als registrats anys enrere a Domeny i al Pla de la Jueria. És una indústria elaborada bàsicament sobre quars i destinada a la producció (BPE) d'eines per ser utilitzades en una àrea pròxima al lloc on, mil·lennis després, han estat (re)descoberts. Els objectes de configuració (BN1GC) són, no obstant això, fabricats preferentment a partir d'altres matèries com la quarsita o el pórfir. Aquests atributs ens permeten interpretar que l'obtenció i la posterior confecció i ús d'aquests instruments va tenir lloc al llarg de diferents zones del Pla de Sant Gregori, mostrant-se així com un punt estratègic (confluència dels rius Ter i Llémena, zona de pas d'animals) per part d'*Homo Heidelbergensis*, primer, i, més endavant, també pels *Homo neandertalensis* que haurien vist aquest en indret com un lloc idoni per a dur-hi a terme les seves activitats de subsistència.

El Pla d'en Serra aporta, per tant, més dades de l'ocupació humana al Pla de Sant Gregori (des de Canet d'Adri fins al Ter) durant el plistocè mitjà final. En

conjunt, aquests tres jaciments (Domeny, Jueria i Pla d'en Serra) són la prova d'un *continuum* poblacional (protagonitzat per *Homo Heidelbergensis* i *Homo neandertalensis*) al Pla de Sant Gregori al finals del paleolític inferior i principis del mitjà.

LA INVESTIGACIÓ I LA PROTECCIÓ DELS JACIMENTS DEL PALEOLÍTIC INFERIOR DEL PLA DE SANT GREGORI

La història de les descobertes dels jaciments del paleolític inferior al Pla de Sant Gregori durant els anys 1999-2008 pot servir d'exemple d'una determinada manera de funcionar de l'arqueologia al nostre país a principis del segle XX. Els principals jaciments reconeguts han estat tres: Domeny, La Jueria i el Pla d'en Serra.

Tots aquests jaciments han estat localitzats a partir del remanent de terres provocats per la construcció de naus industrials o de zones residencials. El conjunt d'aquestes obres s'ha pogut dur a terme perquè els seus promotors han obtingut de les institucions públiques corresponents (Generalitat o ajuntaments) les llicències administratives escaients. Es tracta, per tant, d'obres que s'han iniciat i dut a la pràctica amb el vist-i-plau

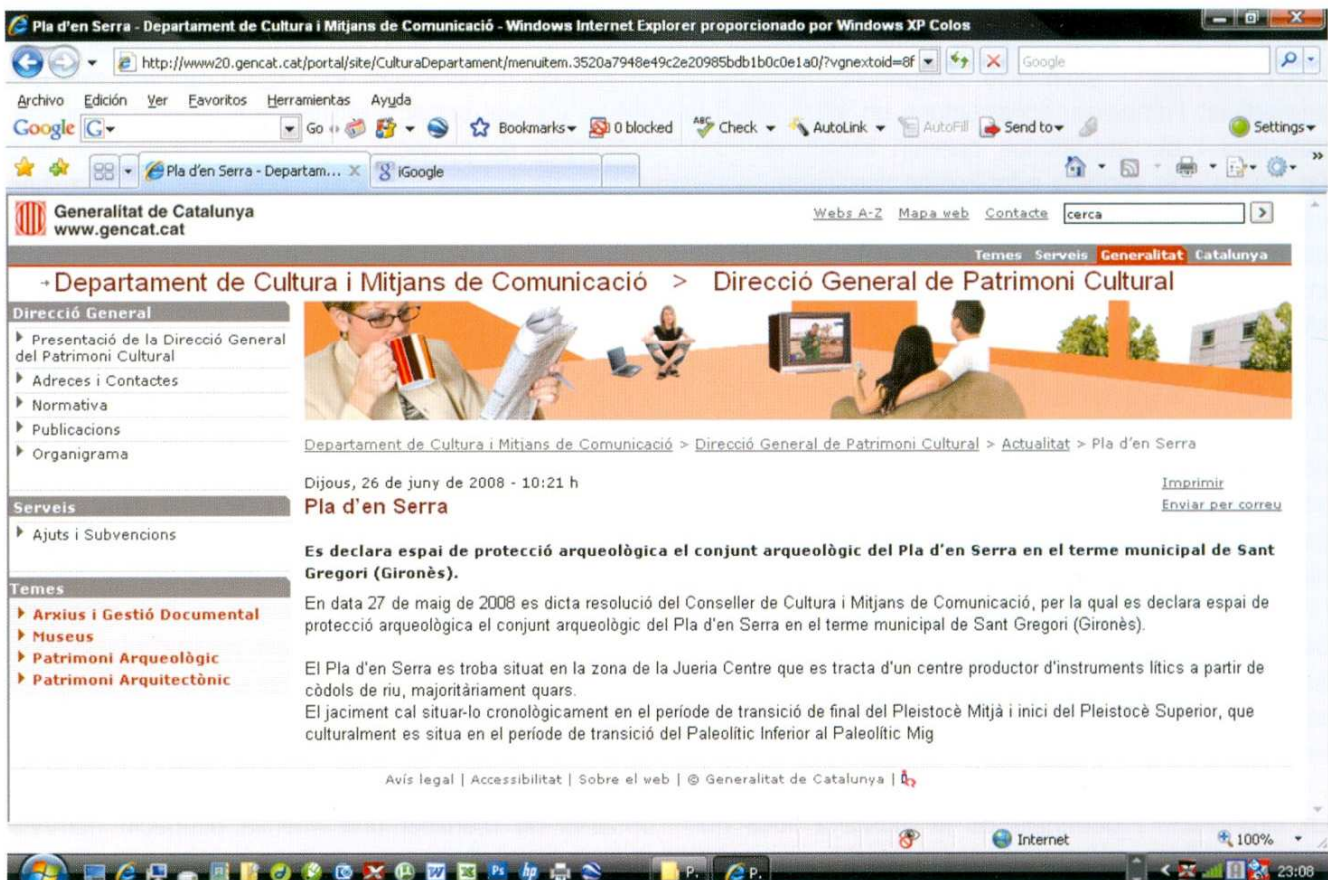

Figura 10. Pàgina web del Departament de Cultura en la qual es fa esment de la resolució que, en data de 27 de maig de 2008, "declara espai de protecció arqueològica el conjunt arqueològic del Pla d'en Serra en el terme municipal de Sant Gregori (Gironès)".

Figura 11. Nucli bifacial centrípet de quarsita (BN1GE).
Pla d'en Serra 5

de les administracions públiques. Però és a mesura que anaven avançant les obres de construcció quan apareixen les eines de pedra, sense, però, l'autorització de cap seguiment o control arqueològic previ per part de les administracions competents en la matèria del patrimoni arqueològic. Llavors, de cop i volta, apareixia un problema imprevist, tant pels constructors com per l'administració, i, a corre-cuitat, s'havia de solucionar: obres parades i excavació d'urgència. Perjudicats immediats: l'empresa constructora no pot continuar treballant i els arqueòlegs queden identificats com un estorb i de seguida adquireixen mala premsa. En canvi, sorprenentment, l'administració, que no ha estat capaç de prevenir-ho quan tenia els mitjans legals per intervenir-hi amb antelació i de forma conciliadora, ni s'immuta, com si li fos quelcom aliè.

Aquesta tasca d'informació i de control arqueològic previ a l'hora d'autoritzar als promotors dur a terme les seves obres hauria d'anar a càrrec de l'administració. Hauria de ser un element més dins del *pack* de tràmits burocràtics i permisos que els promotors necessiten per tirar endavant els seus projectes urbanístics. S'actuariaria amb previsió i hom s'estalviaria molts problemes. Tothom en sortiria beneficiat. Però, sembla ser que no, que al nostre país les coses no funcionen així. I, aleshores, és clar, quan es denuncia la troballa de restes arqueològiques en ple remanent de terres, tot són problemes i preses.

La localització i denúncia de la indústria lítica que ha anat apareixent durant aquests darrers deu anys en les diferents activitats constructives realitzades a Domeny, la Jueria i al Pla d'en Serra, lluny de ser el resultat d'una tasca preventiva de les autoritats competents, ha estat el resultat de les prospeccions i

recerques dutes a terme per membres de la societat civil: és l'Associació Arqueològica de Girona qui ha realitzat aquestes troballes i, posteriorment, n'ha donat part a les administracions corresponents. La denúncia d'un nou jaciment en aquests indrets ha provocat varies coses. Per una banda, l'administració ha hagut d'actuar ràpidament per tal de solucionar el seu propi error, amb el perill evident de prendre decisions dràstiques i precipitades. En segon lloc, l'empipament no dissimulat de les empreses constructores, tant amb l'administració com amb els arqueòlegs pròpiament. I, també, l'empipament, amb els denunciants de la troballa. I, finalment, ha proporcionat feina remunerada a un grup d'arqueòlegs.

Aquests darrers deu anys hem observat com en el Pla de Sant Gregori es duen a terme obres de construcció sense cap control arqueològic previ. En moltes ocasions hem denunciat aquesta mancança administrativa: a la premsa (cas de la Jueria) o en publicacions varies, entre les quals, aquest mateix *Quadern de treball*. Hem tingut grans il·lusions i decepcions a Domeny i a la Jueria: hem localitzat els jaciments més antics del Pla de Sant Gregori; hem donat feina a un grup d'arqueòlegs; hem rebut grans retrets pel simple fet d'haver localitzat aquests jaciments; hem tingut un munt de reunions amb les administracions per poder realitzar-hi excavacions, tot i que finalment mai ens les han deixat portar a terme; hem redactat informes, sol·licituds de protecció i projectes d'excavació dels jaciments, articles i notícies que, a la pràctica, han estat, administrativament, infructuosos; en definitiva, hem dedicat moltes hores en aquests jaciments i poca n'ha estat la seva recompensa.

Malgrat tot això, però, hem de dir que el nostre treball s'haurà vist finalment recompensat: aquest 2008 hem tingut constància, a través d'internet, que s'ha declarat zona protegida el Pla de Sant Gregori (figura 10). Desconeixem quin ha estat el procés exacte i qui n'ha estat el seu promotor *de facto*, però, ens n'alegrem sincerament que d'una vegada per totes això sigui així. D'alguna manera veiem recompensat el nostre esforç al llarg d'aquests darrers deu anys en la localització, denúncia i promoció de les excavacions arqueològiques en aquesta zona.

En definitiva, la nostra insistència al llarg d'aquests deu anys al Pla de Sant Gregori ha permès, per una banda, posar-hi de manifest una intensa ocupació humana durant el paleolític inferior final a partir de la descoberta dels jaciments de Domeny, Pla de la Jueria i Pla d'en Serra, i, de l'altra que, finalment, l'administració hagi començat a realitzar un pla de protecció preventiu en, com a mínim, un d'aquests jaciments: el Pla d'en Serra.

BIBLIOGRAFIA

- Abad, A., Abad, O., Aulines, A., Canal, J., Canton, P., Jimenez, E. i Roca, C. (2001); Associació Arqueològica de Girona. Exposició de prehistòria. Quadern de treball de l'Associació Arqueològica de Girona. Número 10. Girona: Associació Arqueològica de Girona. Pàg. 1-59.
- Abad i Aulines (2003); Continuitat i represa en la investigació i difusió del paleolític a les comarques gironines. Quadern de treball de l'Associació Arqueològica de Girona. Número 11. Girona: Associació Arqueològica de Girona. Pàgs. 14-83
- Abad, J. i Aulines, A. (2004); Activitats en el camp de la prehistòria per part de l'Associació Arqueològica de Girona entre 1998. . Quadern de treball de l'Associació Arqueològica de Girona. Número 12. Girona: Associació Arqueològica de Girona. Pàgs. 9-179.
- Abad, A. Aulines, A. i Pujades, R. (2002); La Vall de Llémna: 300.000 anys d'història humana. Plecs de la Vall de Llémna. Suplements d'Estudis Locals. Número 9. Sant Gregori: Ajuntament de Sant Gregori. 12 pàgs.
- Abad, J., Aulines, A. i Canton, P. (2007); Els primers grups humans de la bioregió de Girona. Trenta anys després del Puig d'en Roca. Revista de Girona. Número 243. Girona: Diputació de Girona. Pàgs. 36-40.
- Aulines, A. (2002); Informe preliminar sobre el conjunt de jaciments del paleolític inferior localitzats al Pla de la Jueria (Sant Gregori). Departament de Cultura.Registre d'entrada número 3238 (27-12-2002).
- Bonaventura, D. (2002); Troben a Girona un bloc de lava amb un os de 317.000 anys d'antiguitat. *Diari de Girona* (15-VI-02). Portada i pàgina 34.
- Campany, G., Gómez, B., Aulines, A. i Sala, R. (2005); Evolució del poblament plistocè a la depressió de la Selva i a la vall mitjana del Ter. Tarragona: Àrea de prehistòria/ Grup d'Autoecologia del Quaternari. Universitat de Tarragona. 2 Volums. Inèdit.
- Gómez, G., Carrancho, S., Euba, I., García, S., Garrido, D., Riba, D., Yacer, P., manyanós, S., Muelas, B., Riba, D. i Rosillo, R. (2004); Els jaciments arqueològics de La Jueria: passat antic i recent. Plecs de la Vall de Llémna, 12. Sant Gregori: Ajuntament de Sant Gregori. Pàgs 1-7.
- Gómez, G., Carrancho, S., García, S., Garrido, D., Riba, D. i Sala, R. (2005): La Jueria, un nou jaciment del pleistocè en la vall mitjana del Ter. Quadern de treball de l'Associació Arqueològica de Girona. Número 14. Girona: Associació Arqueològica de Girona. Pàgs. 41-51.
- Gómez, B., Carrancho, S., García, S., Garrido, D., Riba, D., Sala, R. (2005); Nuevos datos de ocupación antrópica de pleistoceno medio final en el enoroeste de la Península Ibérica: la Jueria (Sant Gregori, Girona). O Paleolítico : Actas do IV Congresso de Arqueologia Peninsular (Faro, 14 a 19 de Setembro de 2004). Pàgs. 227-238.
- González, J. (2003). Memòria dels seguiments i excavació arqueològica a les canalitzacions dels nous vials del sector Jueria Centre. Sant Gregori, Gironès. Inèdit.
- Mallarach, J. M. (1999); *El vulcanisme prehistòric de Catalunya*. Girona: Diputació de Girona.
- Pujades, A., Pallí, Ll, Brusi, D. i Roqué, C. (1997); El vulcanisme a la vall de Llémna. Col·lecció Dialogant amb les pedres, número 5. Girona: Universitat de Girona.
- Sala, R., Aulines, A., Canals, A., García-Antón, M^a. D., Garcia, J., Martínez, K. i Pujades, A. (1999); *Domeny Industrial. Memòria de la intervenció arqueològica Campaña de 1999*. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili. 64 pàgs. Inèdit.
- Sala, R., Garcia, J., Martínez, K. i Pujades, A. (2000); "Un nou jaciment del plistocè mitjà a la vall mitjana del Ter. Domeny Industrial (Pla de Dalt, Girona)" dins *Cinquenes Jornades d'Arqueologia de les comarques de Girona*. Olot, 12 i 13 de maig. Pàgs. 8-12.
- Sala, R., Aulines, A., Garcia, J. i Martínez, K. (2001); *Evolució del poblament plistocè a la vall mitjana del Ter. Conques fluvials del Brugent i de la Llémna*. Projecte de recerca arqueològica. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili. (Inèdit).
- Sala, R., Aulines, A., Garcia, J., Martínez, K., Barceló, P., Bargalló, A., Campeny, G., Garcia, P., Gómez, B., Matarrodona, M., Martínez, I., Sánchez, P. i Yañez, C. (2002); Prospecció arqueològica visual a la vall mitjana del Ter: conques fluvials del Brugent i de la Llémna dins *Sisenes Jornades d'Arqueologia de les comarques de Girona*. Sant Joan de les Abadesses, 10 i 11 de maig de 2002. Pàgs. 17-22.
- Verdaguer, E. (1989); Arqueologia i prehistòria. Vall de Llémna. *Plecs. Revista de la vall de Llémna*, núm 2.